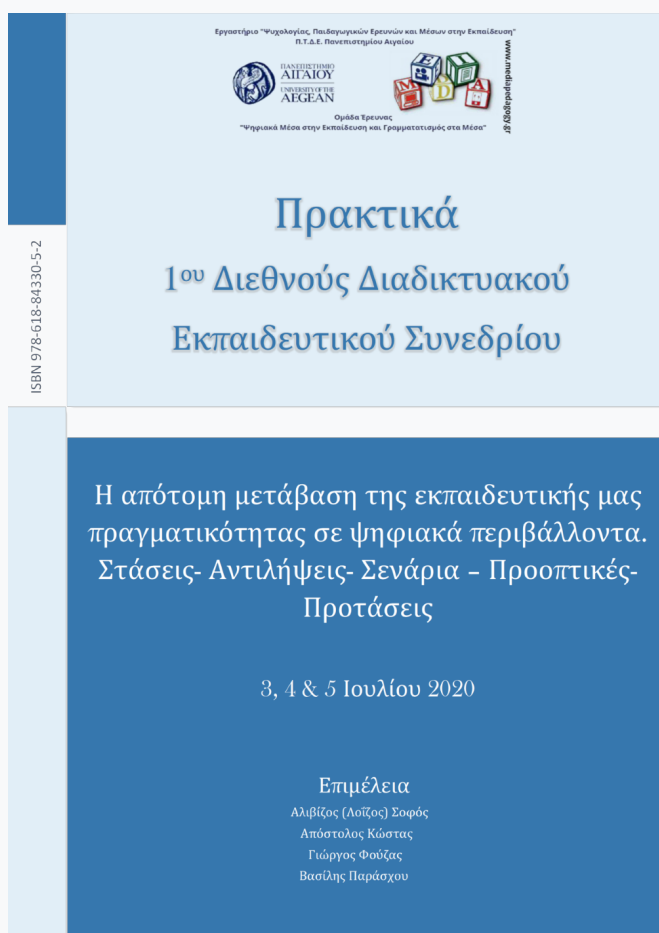

1ο Διεθνές Διαδικτυακό Εκπαιδευτικό Συνέδριο Από τον 20ο στον 21ο αιώνα μέσα σε 15 ημέρες

Αρ. 1 (2021)

Τόμος Πρακτικών 1ο Διαδικτυακό Εκπαιδευτικό Συνέδριο "Από τον 20ο στον 21ο αιώνα μέσα σε 15 ημέρες: Η απότομη μετάβαση της εκπαιδευτικής μας πραγματικότητας σε ψηφιακά περιβάλλοντα. Στάσεις – Αντιλήψεις – Σενάρια – Προοπτικές – Προτάσεις

Ζητήματα παιδαγωγικής καθοδήγησης και οργάνωσης της ΕΞΑ εκπαίδευσης σε συνθήκες υγειονομικής κρίσης. Η εμπειρία του 2020 και προτάσεις για συζήτηση.

Χαράλαμπος Ψαράς

doi: [10.12681/online-edu.3252](https://doi.org/10.12681/online-edu.3252)

Ζητήματα παιδαγωγικής καθοδήγησης και οργάνωσης της ΕΞΑ εκπαίδευσης σε συνθήκες υγειονομικής κρίσης. Η εμπειρία του 2020 και προτάσεις για συζήτηση.

Χαράλαμπος Ψαράς
psaras@rhodes.aegean.gr

Συντονιστής Εκπαιδευτικού Έργου ΠΕ70-Οργανωτικός Συντονιστής 2^{ου} ΠΕ.Κ.Ε.Σ. Ν. Αιγαίου

Περίληψη

Η υγειονομική κρίση που δοκιμάζει ολόκληρο τον πλανήτη λόγω της πανδημίας του κορωνοϊού έχει προκαλέσει σημαντικές αναταράξεις σε όλες τις κοινωνικές δομές (υγεία, πρόνοια, εκπαίδευση, κ.ά). Το απαγορευτικό (lockdown) οδήγησε σε κλείσιμο των σχολικών μονάδων όλων των βαθμίδων. Οι εκπαιδευτικοί κλήθηκαν γρήγορα να ξεπεράσουν το σοκ της υγειονομικής κρίσης και να ανταποκριθούν στον παιδαγωγικό τους ρόλο σε ένα πρωτόγνωρο σκηνικό. Σχεδόν απροετοίμαστοι, σχεδόν μωδιασμένοι, σχεδόν ανήμποροι στην αρχή, περίμεναν καθοδήγηση από αυτούς/αυτές που θεσμικά είχαν υποχρέωση να ηγηθούν, να δείξουν το δρόμο και τον κατάλληλο τρόπο. Τελικά πώς κλήσε ο χρόνος των προσπαθειών ΕΞΑ εκπαίδευσης σύμφωνα με τις απόψεις των εκπαιδευτικών σχολικών μονάδων της Ρόδου, της Καλύμνου και της Σύμης (της 3ης Ενότητας Δημοτικής Εκπαίδευσης Δωδεκανήσου). Θα παρουσιαστούν συμπεράσματα εμπειρικής έρευνας και θα διατυπωθούν προτάσεις προς συζήτηση.

Λέξεις κλειδιά: παιδαγωγική καθοδήγηση στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση

Εισαγωγή

Η υγειονομική κρίση του κορωνοϊού είναι η σημαντικότερη κρίση του 21ου αιώνα μέχρι τώρα και ίσως αποτελεί δείγμα που δεν πρέπει να ξεχαστεί γιατί οι επόμενες κρίσεις θα είναι τραγικότερες. Δεν χρειάζονται προφητικές ιδιότητες για να ανησυχούμε για το υπόλοιπο του 21ου αιώνα. Οι επιστήμονες είναι ρεαλιστές και προειδοποιούν ότι η επόμενη μεγάλη πανδημία δεν θα είναι ήπια σαν αυτή του κορωνοϊού και δεν θα δείχνει κανένα σεβασμό σε καμία ηλικιακή ομάδα. Τα όρια του κοινωνικού κράτους όπως οικοδομήθηκε στον 20ο αιώνα φάνηκαν πως κατέρρευσαν γρήγορα και παταγωδώς. Οι δομές υγείας, όπου υπήρχαν, αποδείχθηκαν ανεπαρκής. Τα κόστη είναι τεράστια, κυρίως σε ανθρώπινες ζωές. Δεν υπάρχει κοινωνική δομή που δεν δοκιμάστηκε στα όριά της, με κυριότερη την ατομική της ζωής, την οικονομία.

Από τη συνθήκη αυτή δεν εξαιρείται η εκπαίδευση. Το κλείσιμο του σχολείου στην παραδοσιακή του μορφή ήταν ένα σοκ που μόνο στον κόσμο της επιστημονικής φαντασίας θα μπορούσαμε να τη συναντήσουμε. Η εισήγησή μας επικεντρώνεται στις επίκαιρες εξελίξεις που βιώσαμε - και δεν ξέρουμε αν ήταν εφιάλτης ή θα το ξαναζήσουμε σύντομα - όλοι μας λόγω της πανδημίας από του κορωνοϊού. Αυτό που ζήσαμε όλοι και όλες έδειξε ότι το μέλλον μάς βρίσκει ανέτοιμους ξανά για να αναμετρηθούμε με τις προκλήσεις των νέων συνθηκών. Ανέτοιμους τόσο σε επίπεδο δεξιοτήτων όσο και σε επίπεδο υποδομών.

Ζητήματα καθοδήγησης - Σύντομο χρονικό διάστημα

Από τον 20^ο στον 21^ο αιώνα μέσα σε 15 ημέρες Η απότομη μετάβαση της εκπαιδευτικής μας πραγματικότητας σε ψηφιακά περιβάλλοντα. Στάσεις-Αντιλήψεις-Σενάρια-Προοπτικές-Προτάσεις

Πράγματι, ο τίτλος του συνεδρίου αυτού είναι από τους πιο εύστοχους που έχω συναντήσει και, πολύ περισσότερο, που έχω συμμετάσχει. Τα σχολεία έκλεισαν την Τετάρτη 11 Μαρτίου 2020 και για 15 μέρες – μέχρι την 25η Μαρτίου – η εκπαιδευτική κοινότητα ήταν σε αναμονή για το τι μέλλει γενέσθαι. Στις 20 Μαρτίου 2020 με επείγουσα εγκύκλιο το ΥΠΑΙΘ ξεκινά τη διαδικασία απόδοσης λογαριασμών ηλεκτρονικού ταχυδρομείου στους μαθητές/μαθήτριες και σε όσους εκπαιδευτικούς δεν είχαν ακόμα τέτοιο.

Πράγματι, αλλάξαμε αιώνα σε 15 ημέρες.

Τα δύσκολα όμως δεν τα είχαμε ακόμα δει. Ο εκπαιδευτικός κόσμος αιφνιδιασμένος προσπαθεί να οργανώσει τα επόμενα βήματα. Όλοι καταλαβαίναμε ότι χωρίς να γνωρίζουμε το τέλος αυτής της περιπέτειας, έπρεπε να ετοιμαστούμε να διαβούμε ένα μονοπάτι άγνωστο.

Για τις ευθύνες και το ρόλο του ΣΕΕ επίσης ήταν ένα πρωτόγνωρο πεδίο δράσης. Ξεκινήσαμε άμεσα τις διαδικτυακές συναντήσεις ανά σχολική μονάδα σε τρία νησιά της Δωδεκανήσου, και συγκεκριμένα, στη Ρόδο, την Κάλυμνο και την Σύμη. Οι εκπαιδευτικοί των νησιών αυτών μπορούμε να πούμε ότι είχαν παρόμοια γενικά επαγγελματικά χαρακτηριστικά. Τα σχολεία της Ρόδου είχαν λίγο μεγαλύτερη αναλογία σε μόνιμο προσωπικό, στα άλλα νησιά η πλειονότητα των εκπαιδευτικών ήταν αναπληρωτές.

Οι τηλεδιασκέψεις με τους εκπαιδευτικούς έγιναν με τις δυσκολίες που την εποχή εκείνη αντιμετώπιζε όποιος προσπαθούσε να χρησιμοποιήσει τις υπηρεσίες του ΠΣΔ. Αναζητήσαμε υπηρεσίες ελεύθερου λογισμικού και καταφέραμε να επικοινωνήσουμε με ήχο και εικόνα.

Οι εκπαιδευτικοί της περιφέρειάς μας, ως προς τα επίπεδα ψηφιακού εγγραμματοσμού εμφάνιζαν μεγάλες αποκλίσεις. Οι νεαρότερες ηλικίες σε μεγαλύτερα ποσοστά είχαν υψηλότερα επίπεδα ψηφιακών δεξιοτήτων. Οι μεγαλύτερες ηλικίες εμφάνιζαν αποκλίσεις μεγάλου εύρους στον τομέα αυτό - ένα μικρό ποσοστό ήταν ψηφιακά σχεδόν αναλφάβητοι, ένα επίσης μικρό ποσοστό ήταν ιδιαίτερα επιδέξιοι και το μεγαλύτερο ποσοστό είχαν σχετικά καλό επίπεδο δεξιοτήτων.

Στις πρώτες συναντήσεις μας η πλειονότητα των εκπαιδευτικών έθεταν ερωτήματα τεχνικής φύσης και διαδικαστικού χαρακτήρα. Απουσίαζαν παντελώς οι απορίες σχετικά με το σχεδιασμό διαδικτυακών μαθημάτων σε σχέση με το περιεχόμενο και τα μέσα. Έτσι, δεν προκαλούνταν και σχετικές συζητήσεις αναφορικά με το Αναλυτικό Πρόγραμμα, τους στόχους, τον εμπλουτισμό της ύλης και την αξιολόγηση.

Κάθε σχετική προσπάθεια να επανέλθει η συζήτηση στα πεδία αυτά αποδεικνύονταν μάταιη. Οι αγωνίες και οι ανησυχίες των εκπαιδευτικών ήταν επικεντρωμένες σε άλλα προβλήματα, τα οποία έμοιαζαν πρωταρχικά και θεμελιώδη - και δεν αμφισβητούμε τη σοβαρότητά τους. Ήταν στιγμές που η αίσθηση του καθήκοντος καθοδήγησης της εκπαιδευτικής και μαθησιακής διαδικασίας εκ μέρους μας έμοιαζε παράταιρη και άκαιρη στη συγκεκριμένη συγκυρία. Ήταν τόσης έντασης και τέτοιας περιπλοκότητας τα τεχνικά και διαδικαστικά προβλήματα στην πλειονότητα των σχολικών μονάδων που, αν δεν μπορούσε κάποιος να απαντήσει σ' αυτά, δεν είχε ακροατήριο.

Το καθεστώς αυτό, με μικρές παραλλαγές, συνεχίστηκε μέχρι τις διακοπές του Πάσχα. Ο χρόνος δηλαδή από το κλείσιμο των σχολικών μονάδων (11 Μαρτίου) μέχρι τις διακοπές του Πάσχα (11 Απριλίου) ήταν μία δίνη στην οποία όλοι οι παράγοντες της σχολικής διαδικασίας (από το ΥΠΑΙΘ μέχρι τους εκπαιδευτικούς και τους γονείς) προσπαθούσαν να ανταποκριθούν στους ρόλους τους, δεδομένου του αιφνιδιασμού.

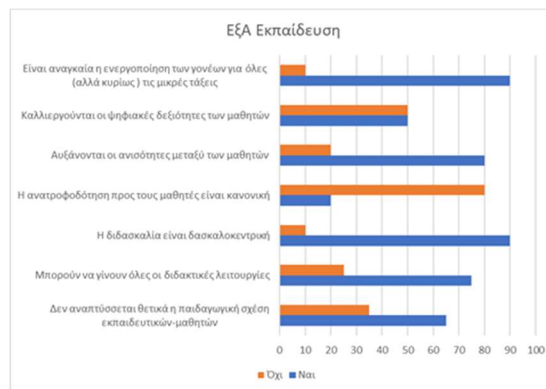
Τα ζητήματα που προέκυψαν με ένταση ήταν τα ακόλουθα: α) οι τεχνολογικές δυσλειτουργίες ήταν το μέγιστο πρόβλημα ή όταν θα βελτιωθεί η υποδομή θα ανακύψουν άλλα σοβαρότερα θέματα, β) το επίπεδο του ψηφιακού εγγραμματοσμού των εκπαιδευτικών είναι επαρκές για να αναλάβουν το ρόλο που η πολιτεία τους αποδίδει στη συγκυρία αυτή; γ) το επίπεδο του ψηφιακού εγγραμματοσμού των γονέων/κηδεμόνων είναι τέτοιο που

λειτουργεί επικουρικά στην όλη προσπάθεια των εκπαιδευτικών; δ) το επίπεδο του ψηφιακού εγγραμματισμού των μαθητών/μαθητριών.

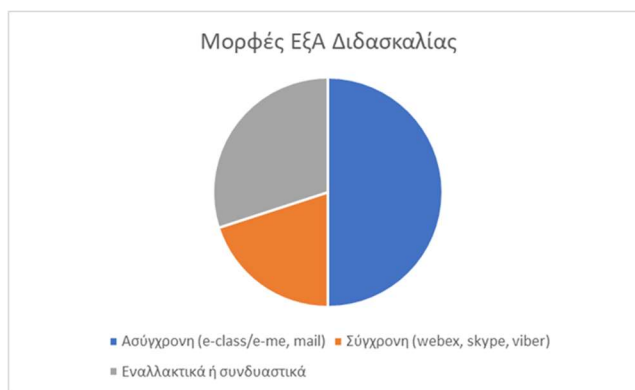
Το χρονικό διάστημα των διακοπών του Πάσχα ήταν μία περίοδος που ωρίμασαν οι συνθήκες, αμβλύνθηκε ο αιφνιδιασμός, βελτιώθηκαν κάπως οι τεχνολογικές υποδομές του ΠΣΔ και έτσι έμενε περισσότερο ορατό το πρόβλημα των δεξιοτήτων των εκπαιδευτικών και των γονέων. Η συζήτηση δεν επανήλθε ποτέ στην ουσία του σχεδιασμού διαδικτυακών μαθημάτων σε σχέση με το περιεχόμενο και τα μέσα και δεν αναπτύχθηκαν σχετικές συζητήσεις αναφορικά με το Αναλυτικό Πρόγραμμα, τους στόχους, τον εμπλουτισμό της ύλης και την αξιολόγηση. Το επίκεντρο στις τηλεδιασκέψεις παρέμενε στο διαδικαστικό.

Το δείγμα της έρευνάς μας ήταν 100 εκπαιδευτικοί της εκπαιδευτικής μας περιφέρειας. Ως προς τη δειγματοληψία το δείγμα χαρακτηρίζεται ως δείγμα ευκολίας ή βολική δειγματοληψία (Mertens, 2009:375), αφού οι εκπαιδευτικοί που υπηρετούν στα σχολεία της 3ης Ενότητας Δημοτικής Εκπαίδευσης Δωδεκανήσου είναι άμεσα διαθέσιμοι, τοποθετούνται με κριτήρια τυχαία και δεν συνιστούν αντιπροσωπευτική ομάδα εκπαιδευτικών ούτε για το νομό Δωδεκανήσου ούτε για το σύνολο των εκπαιδευτικών της χώρας μας. Μπορεί να είναι η λιγότερο επιθυμητή στρατηγική δειγματοληψίας, χρησιμοποιείται όμως κατά κανόνα περισσότερο. Ως εκ τούτου, ο μέγιστος αριθμός του δείγματος ήταν όπως φαίνεται και στους παρακάτω πίνακες 100 εκπαιδευτικοί.

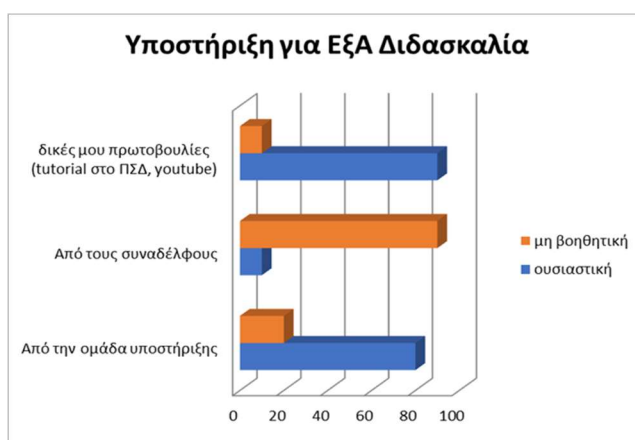
Ζήτημα 1ο : Για την εξΑ εκπαίδευση την περίοδο αυτή, οι εκπαιδευτικοί της 3ης Ενότητας Δημοτικής Εκπαίδευσης Δωδεκανήσου:

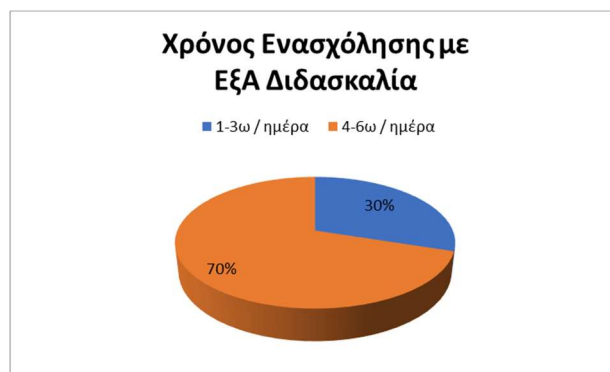
Ζήτημα 2ο : Από τις παρακάτω μορφές ΕξΑ διδασκαλίας τι επιλέγετε (ή τι συνδυάζετε) αυτήν την περίοδο:

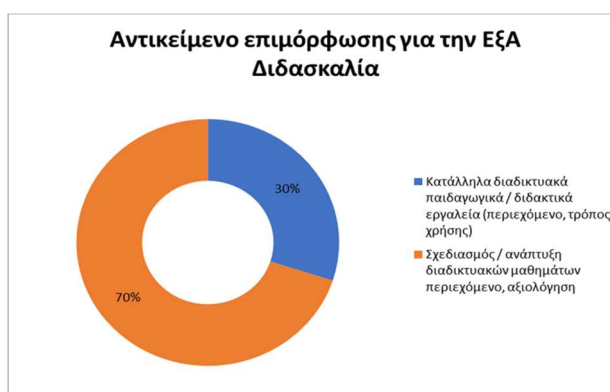
Ζήτημα 3ο : Τι υποστήριξη θεωρείτε ότι λαμβάνετε για την ΕΞΑ διδασκαλία αυτήν την περίοδο:

Ζήτημα 4ο : Πόσες ώρες ημερησίως αφιερώνετε για να ανταποκριθείτε στις απαιτήσεις της ΕΞΑ διδασκαλίας;

Ζήτημα 5ο : Επιθυμώ επίσημη/οργανωμένη επιμόρφωση στην εξ αποστάσεως διδασκαλία σχετικά με:

Συμπεράσματα

Με κάποιο τρόπο πρέπει τα μέλη της σχολικής κοινότητας (οι εκπαιδευτικοί, οι μαθητές και οι γονείς) να βοηθηθούν να αυξήσουν τις ψηφιακές τους δεξιότητες. Ο εγγραμματισμός στις νέες τεχνολογίες δεν είναι απλά μία διάσταση του Αναλυτικού Προγράμματος, αλλά πρέπει να αποτελεί σταθερή επιδίωξη μέσω σχεδιασμένων παρεμβάσεων από όλους τους φορείς που μπορούν να το προσφέρουν. Η τεχνολογική αναβάθμιση και ολοκλήρωση του ΠΣΔ αποδείχθηκε ότι έχει αργήσει δραματικά. Ελπίζουμε να ολοκληρωθεί, τώρα που φάνηκε ότι ο βασιλιάς είναι γυμνός.

Οι διευθυντές και οι διευθύντριες των σχολικών μας μονάδων βίωσαν μία ένταση καθηκόντων από το ΥΠΑΙΘ (από αναζήτηση και έκδοση mail μαθητών μέχρι και εποπτεία εγγραφών των μαθητών στις πλατφόρμες) αλλά και από τους εκπαιδευτικούς και τους γονείς.

Οι εκπαιδευτικοί δήλωσαν ρητά ότι αυτό που τους ενδιαφέρει ουσιαστικά και στις νέες συνθήκες είναι να υπηρετήσουν με αξιοπρέπεια τον παιδαγωγικό και διδακτικό τους ρόλο.

Από τον 20^ο στον 21^ο αιώνα μέσα σε 15 ημέρες Η απότομη μετάβαση της εκπαιδευτικής μας πραγματικότητας σε ψηφιακά περιβάλλοντα. Στάσεις-Αντιλήψεις-Σενάρια-Προοπτικές-Προτάσεις

Στην προ κρίσης εποχή τα ελλείμματα είτε τα τεχνολογικά των κρατικών δικτύων είτε ακόμα και του ψηφιακού εγγραμματοσμού των εκπαιδευτικών δεν φαινόταν να επηρεάζουν την μαθησιακή διαδικασία. Σε συνθήκες όμως υγειονομικής κρίσης η ανάγκη για ΕΞΑ διδασκαλίας τα ελλείμματα αυτά αναδύθηκαν με ένταση και άσκησαν τεράστια πίεση στους εκπαιδευτικούς της τάξης. Μία πίεση που προέρχονταν από όλους τους παράγοντες της σχολικής κοινότητας και η οποία δεν ήταν στο πλαίσιο του αυτονόητου.

Ποιος ήταν έτοιμος γι' αυτήν την κρίση για να είναι και οι εκπαιδευτικοί;

Οι γονείς των μαθητών μας ήταν μία μεταβλητή απρόβλεπτη. Για το επίπεδο του ψηφιακού εγγραμματοσμού τους δεν υπάρχουν έρευνες που να μας δίνουν σίγουρα δεδομένα. Όμως φάνηκαν αγχώμενοι, χωρίς να έχουν ξεκάθαρη άποψη για το ρόλο τους στη διαδικασία αυτή. Από την επικοινωνία τους με τους εκπαιδευτικούς και μαζί μας, είδαμε ότι υπήρξε τάση να κρίνουν, να συγκρίνουν, να απαιτούν, αυξάνοντας την πίεση προς τους εκπαιδευτικούς. Το γονεϊκό κριτήριο για τον καλό εκπαιδευτικό την περίοδο αυτή εμπλουτίστηκε και με νέα φίλτρα: αυτά του ψηφιακού εγγραμματοσμού. Δεν ήταν σπάνιο το φαινόμενο να προσφέρουμε ψυχολογική υποστήριξη σε εκπαιδευτικούς - ιδιαίτερα στα μικρά νησιά - οι οποίοι είχαν πιεστεί πολύ από συγκρούσεις με γονείς.

Η πεποίθησή μας είναι ότι οι εκπαιδευτικοί ανταποκρίθηκαν αξιοπρεπώς - δεδομένων των συνθηκών - και σε σημαντικό ποσοστό εξουθενώθηκαν προσπαθώντας να ανταπεξέλθουν στις κρίσιμες συνθήκες με τρόπο συμβατό με τον παιδαγωγικό τους ρόλο.

Ένα από τα σημαντικότερα πλεονεκτήματα της όλης διαδικασίας είναι το γεγονός ότι εξοικειώθηκαν - έστω και με πιεστικό τρόπο - με ψηφιακά εργαλεία, τα οποία θα τους φανούν χρήσιμα και σε συνθήκες φυσιολογικής λειτουργίας. Το αν θα τα χρησιμοποιήσουν, είναι μία πρόκληση που πρέπει να ερευνηθεί.

Η συντριπτική πλειονότητα των εκπαιδευτικών αναγνώρισε ως σημαντικότερο μειονέκτημα της όλης διαδικασίας το γεγονός ότι κοντά στις γνωστές ως τώρα ανισότητες ανάμεσα στα παιδιά θα προστεθούν κι άλλες (θα οξυνθούν οι υπάρχουσες και θα δημιουργηθούν και καινούριες) και ότι τα παιδιά που είναι σε κίνδυνο όχι μόνο δεν προχώρησαν αλλά οπισθοχώρησαν μάλιστα! Μαζί με το σχολικό περιβάλλον έχασαν και την ασφάλεια που τους προσφέρει. Το χάσμα ανάμεσα στις φτωχότερες και πλουσιότερες περιοχές μεγάλωσε σε τέτοιες συνθήκες. Άρα, η υγειονομική κρίση - και άλλες παρόμοιες - συνιστούν μακροπρόθεσμα και κίνδυνο για τη δημοκρατία. Στα πολύ θετικά από όλη αυτήν την μάχη που δώσαμε είναι ότι εξαντλήθηκαν τα άλλοθι και οι δικαιολογίες για όλους· αν δεν αξιοποιήσουμε τα συμπεράσματα από τη διαχείριση αυτής κρίσης, τότε η επόμενη θα μας βρει μοιραίους και άβουλους, ικανούς μόνο να μετράμε τις πληγές και τις απώλειές μας.

Από τον 20ο στον 21ο αιώνα μέσα σε 15 ημέρες: ο δρόμος ήταν σύντομος αλλά η εμπειρία που αποκτήθηκε είναι πολύτιμη, αρκεί να μην μείνει στα αζήτητα.

Αναφορές

- Μανούσου, Ε., Κοντογεωργάκου, Β., Γεωργιάδη, Ε., & Κόκκαλη, Α. (2017). Παιδαγωγικό υλικό στην σχολική εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Μελέτη Περίπτωσης: Το εξ αποστάσεως εκπαιδευτικό Κέντρο της Βικτόρια στην Αυστραλία. *Ανοικτή Εκπαίδευση: Το Περιοδικό Για Την Ανοικτή Και Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση Και Την Εκπαιδευτική Τεχνολογία*, 13(1), 5. <https://doi.org/10.12681/jode.13912>
- Σοφός, Α. (Λοΐζος), Κώστας, Α., & Παράσχου, Β. (2015). Online Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση Από τη Θεωρία στην Πράξη, ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ, Αθήνα.
- Τσολακίδης, Κ., & Φώκιαλη, Π. (2010). Διερεύνηση κόστους Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων Β'θμιας Εκπαίδευσης από Απόσταση, σε *Απομονωμένες Περιοχές και Μικρά Νησιά*. Στο Η. Αθανασιάδης (Ed.), *Διαστάσεις Έρευνας στο χώρο της Εκπαίδευσης και της Παιδαγωγικής*. Νέων Τεχνολογιών.

- Φώκιαλη, Π., & Τσολακίδης, Κ. (2010). Η οικονομική οπτική των Προγραμμάτων της από Απόσταση Εκπαίδευσης. Στο Διαστάσεις έρευνας στο χώρο της Εκπαίδευσης και της Παιδαγωγικής. Νέων Τεχνολογιών.
- Germain, M.-L. (2019). Integrating service-learning and consulting in distance education. Emerald Publishing Limited
- Merrill, J., Merrill, K., & Miller, C. (2020). The interactive class: Using technology to make learning more relevant and engaging in the elementary class. Elevate Books Edu.
- Mertens, Donna. 2009. Έρευνα Και Αξιολόγηση Στην Εκπαίδευση Και Την Ψυχολογία. Αθήνα: Ματαίχιμο.
- Moore, M. G. (Ed.). (2019). Handbook of distance education (Fourth edition). Routledge.
- Orellana, A., Hudgins, T. L., & Simonson, M. R. (Eds.). (2009). The perfect online course: Best practices for designing and teaching. IAP, Information Age Pub.
- Simonson, M. R., Smaldino, S. E., & Zvacek, S. (Eds.). (2015). Teaching and learning at a distance: Foundations of distance education (Sixth edition). Information Age Publishing.
- Veletsianos, G. (Ed.). (2010). Emerging technologies in distance education. AU Press.